

OOORLOG IN EEN KOFFER

Berti Persoons

Clavis

(door Edit Meijer)

OVER DE MAKER

Berti Persoons (1953) groeide op in Maaseik en studeerde af als onderwijzer. Hij werkte een tijdje als pedagogisch schoolbegeleider in Vlaanderen en begeleidde volwassenen met lees- en schrijfproblemen. Hij was geïnteresseerd in mindfulness en volgde een opleiding als trainer. In 2008 startte hij nog een opleiding als psychotherapeut in Berchem. De voorbije jaren schreef hij een aantal werken over mindfulness. In 2012 verscheen zijn eerste roman voor jongeren: *Mijn papa is een held*. Dit boek werd genomineerd voor de Kinder- en Jeugdjury Vlaanderen in 2014. Later volgden de titels *Hond gezocht*, *De lijst* en in 2017 *Oorlog in een koffer*. (Bron: jeugdliteratuur.org)

1. VERHAAL

Achtergrond

Verzamel in de bibliotheek materiaal over de concentratiekampen en de Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dit kan je ook aan het begin van de bespreking aan de juryleden vragen. Denk niet alleen aan informatieve boeken, maar ook aan fictie, stripverhalen, graphic novels en films. Toon ook de websites van het Auschwitz Memorial and Museum, Kazerne Dossin en Fort Breendonk. Leg het materiaal op een tafel.

- Welke boeken/strips kennen de juryleden, welke films hebben ze al gezien of willen ze later bekijken? Je kan ook een fragment of de trailer van één van de films tonen. (Suggesties: *The Boy in the Striped Pyjama's*, *Schindler's List*, *La vita è bella*, *The Diary of Anne Frank*, ...)
- Welke gevoelens en gedachten roepen de beelden op bij de juryleden?
- Komen deze gevoelens overeen met de gevoelens die ze tijdens het lezen van *Oorlog in een koffer* hadden?
- Kunnen de juryleden deze emoties benoemen?

De juryleden hebben wellicht al heel wat algemene kennis over de Tweede Wereldoorlog. Hebben ze ook iets nieuws geleerd over dit tijdperk na het lezen van het boek? Welke informatie, beschrijving of historische feiten waren nieuw voor hun? Zouden ze graag nog meer willen lezen over het thema?

Titel en cover

Leg een koffer op een tafel. Geef elk jurylid enkele blaadjes wit papier. Vraag aan de juryleden om tijdens de bespreking gedachten, woorden, gevoelens, beelden die met het thema te maken hebben en die ze belangrijk vinden te noteren en in de koffer te leggen. Ze mogen dit elk moment doen, zonder het te vragen. Aan het einde van de bespreking kan je samen met de juryleden de koffer openen en deze notities voorlezen. Zo maakt de groep samen hun eigen "oorlog in een koffer".

Bekijk de cover van het boek.

- In welk ruimte staat de koffer? (een barak in Auschwitz).
- Beschrijf alle details die je ziet. (houten planken, bakstenen muur, uitzicht op de schoorstenen, rook, kille, koude omgeving)
- Welke achtergrondkennis heb je nodig om de betekenis van de rook uit de schoorstenen te kunnen begrijpen?
- Wat betekent de koffer in het verhaal? Hoe komt Benjamin aan zijn koffer? (Voor zijn vertrek vanuit

Auschwitz mag hij een koffer nemen van een stapel lege koffers.)

- Van wie waren deze koffers? (zie foto in bijlage) Wat symboliseert dit beeld? (Toen mensen werden opgepakt, mochten ze maar één koffer meenemen, hun hele leven zat in die koffer. Bij hun aankomst in Auschwitz werd zelfs dit laatste stuk thuis/menselijk bestaan/herinnering/identiteit van hun afgepakt. De stapel koffers staat voor alle mensen die vernietigd zijn door de gruwelijkheden van de oorlog.)
- Wat zit er in de koffer van Benjamin? (zijn pak van het kamp, de ring van Simon, zijn kinderboeken, zijn opgeschreven levensverhaal, de foto van de familie Jacoby en de gele ster)
- Waarom is de koffer belangrijk voor Benjamin? “Stop de verdomde oorlog in je koffer. Om het nooit te vergeten.” (p.332)
- Waarom erft Pieter, het kleinkind van Benjamin deze koffer? (Het verhaal moet verteld worden aan de nieuwe generaties om de verschrikkingen van de oorlog niet te vergeten.)

Bekijk de cover van het stripverhaal *De aankomst* van Shaun Tan. (zie bijlage) De man op deze tekening houdt ook een koffer vast. Hij is een vluchteling. Verzamel enkele korte nieuwsberichten over migranten en lees ze voor. Discussieer.

- Heeft de mensheid iets geleerd uit de oorlog?
- Zijn er nog oorlogen in de wereld? Zijn er nog steeds mensen op de vlucht, met al hun bezittingen in een koffer?

Genre: een historische roman

Hebben de juryleden het nawoord gelezen? Waarom heeft de schrijver dit thema gekozen?

Het boek vertelt het verhaal van een fictieve familie en speelt zich af in een historische, waargebeurde omgeving. Alle historische feiten, gebeurtenissen, plaatsen en enkele personages hebben echt bestaan en zijn waarheidsgetrouw, encyclopedisch en realistisch opgeschreven. Bezoek de [website](#) van de Auschwitz–Birkenau Memorial and Museum. Hier vind je veel authentiek en recent beeldmateriaal van het kamp. Praat over deze beelden met de jongeren. Kies enkele foto's uit en koppel ze aan het verhaal van Benjamin. (bv. kamporkest, Blok 11, ziekenhuis, spoorlijn, de keuken, “Arbeit macht frei”, Birkenau barakken...)

- Wat vonden de juryleden over de beschrijving van het leven in Auschwitz? Waren de beschrijvingen erg confronterend en pijnlijk?
- Met welke gevoelens hebben ze de hoofdstukken over het leven in het kamp gelezen?
- Welke vragen kwamen in hun op na het lezen over het onmenselijke leed van de gevangenen?

De personages zijn de woordvoerders van hun tijd, via hun levensverhaal worden de verschillende aspecten en de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog opgetekend.

- Kunnen we het boek een waargebeurd verhaal noemen?
- Wat vinden de juryleden van deze manier van geschiedschrijving?

Vertelperspectief en vertelstructuur

- Wie is de verteller in de proloog en in de epiloog? Vanuit welk perspectief zijn deze hoofdstukken geschreven? (De alleswetende verteller beschrijft de gebeurtenissen in het 3de persoon.)
- Waarom is voor dit vertelperspectief gekozen om het verhaal in te leiden en af te sluiten? (De lezer heeft een overzicht over de gebeurtenissen, kan meer afstand nemen van de personages en wordt gemotiveerd om na te denken over de betekenis van het verhaal.)
- Vanuit welk standpunt worden de gebeurtenissen tussen de proloog en de epiloog verteld? (Benjamin Jacoby is de ik-verteller)
- Wat zijn de kenmerken van dit vertelperspectief? (De lezer kan zich beter identificeren met het personage en is emotioneel meer betrokken bij het verhaal, de lezer bekijkt de gebeurtenissen uit het oogpunt van de verteller.)
- In welke tijd zijn de proloog en de epiloog geplaatst? (in onze tijd)
- Waarom begint en eindigt het verhaal in onze tijd? (Om de gebeurtenissen in een groter perspectief te plaatsen en de boodschap van het verhaal: “de oorlog mag niet vergeten zijn”, aan de lezer mee te geven.)

Tussen de proloog en de epiloog wordt het verhaal chronologisch verteld, verdeeld in zeven hoofdstukken.

- Met welke dag en met welke gebeurtenis begint het verslag van Benjamin? (10 mei, 1940, de Duitse troepen bombarderen Mechelen) Hoe oud is Benjamin aan het begin van het verhaal? (13 jaar)
- Hoe beïnvloedt geschiedenis de levensloop van de personages? Geef enkele voorbeelden! Denk ook aan de naoorlogse geschiedenis. (strafproces Jef Hermans, trauma's, het bezette huis van Benjamin, zijn keuze

om geschiedenis te studeren,...)

Personages

Familie Jacoby

Bekijk de stamboom van de familie. Benyamin is de enige die de oorlog overleeft.

- Wat weten de juryleden over zijn zus en zijn ouders?
- Beschrijf Simon. "Een bonk van een kerel, een lefgozer die voor niemand bang was" (p.12)
- Hoe reageert zijn vader wanneer hij erachter komt dat Simon in het verzet zit? "De nazi's slaagden er nu al in om ons uit elkaar te drijven. Hitler vond zijn eerste veldslag bij ons thuis." (p.55)

Met de mislukte aanslag van de verzetsgroep van Simon beginnen de ontberingen van de familie Jacoby.

- Is Simon een held of is hij mede verantwoordelijk voor de deportatie van de familie? Discussieer hierover.
- Waarom wil Benyamin na de oorlog het lijk van Simon zoeken? "Toch iemand van mijn familie die thuiskomt, dacht ik bitter" (p.440) (Simon is de enige van de familie die Benyamin kan begraven en van wie hij afscheid kan nemen.)

Benyamin

Benyamin verliest iedereen en staat er helemaal alleen voor. "Ik was 15 en moest het voortaan zonder geliefden stellen". (p.170)

- Welke karaktereigenschappen heeft Benyamin? (moedig, intelligent, eerlijk, behulpzaam, vriendelijk)
"Ondanks alles wat Benyamin heeft moeten doorstaan, is hij altijd een goed en warm mens gebleven" (p.447)
- Heeft hij een sterk karakter?
- Komt het door zijn karakter dat hij het kamp overleeft of heeft hij gewoon geluk gehad?
- Wat heeft hem geholpen om te overleven in de moeilijke momenten? (zijn belofte aan zijn vader, hoop dat het einde van de oorlog nabij is, zijn geloof in de menselijkheid, hulp en steun van anderen)

Benyamin is door de oorlog getekend voor zijn hele leven.

- Verklaar de titel van de laatste hoofdstuk: "Het eindigt nooit".
- "Kun je wel van geluk spreken als je er na de oorlog als 18-jarige alleen voor staat?" (p.7)
- "Vergeet niet te leven. Ook als het moeilijk is." (p.377)

- Hoe verandert zijn karakter na zijn terugkeer vanuit Auschwitz? (emotioneel, achterdochtig, ingehouden woede, probeert het te begrijpen, zwijgt en verdringt het verleden, probeert zijn leven weer op te pakken...)
- Hoe verwerkt Benyamin dit oorlogstrauma? (Hij schrijft zijn verhaal op en vertelt het aan zijn kleinkind)

Andere personages

Maak een lijst van de personages. Verdeel ze in twee groepen.

- Wie staan er aan de kant van Benyamin? (Elise, Kapelaan Theunis, Staf Van der Vliet, Klaus Hofman en Johan Zimmerman blokoudsten, Max, Janick, Reuben gevangenen, Günther en Gertrud)
- Wat is de rol van deze personages? (Ze bewijzen dat er altijd rechtschapen mensen zullen zijn die ondanks de gevaren voor hun eigen leven voor de onderdrukten opkomen en menselijk handelen.)
- Vertel over de vriendschap tussen Staf en Benyamin.
- Wie heeft de familie verraden? (Jef Hermans en Ronald Smets)
- Wie waren de collaborateurs? (Landverraders die met de Duitse bezetter samenwerkten.)
- Welke motieven hadden ze? (politiek motief: strijd voor onafhankelijke Vlaanderen, financiële en administratieve voordelen)
- Wat gebeurde er met de landverraders na de oorlog?

Beschrijf Jef Hermans. "...ik ben een Vlaming in hart en nieren" (p.32)

- Heeft hij schuldgevoel na de oorlog?

"Er zullen altijd nazi's zijn" (p.362): verklaar dit citaat.

- Bestaan er nog steeds mensen die de racistische ideeën van Hitler aanhangen en de Holocaust ontkennen?
- Waarom zijn deze groepen gevaarlijk?

- Welke relatie heeft Benjamin met Karel Hermans? (Ze waren beste vrienden voor de oorlog.)
- Hoe is Karel veranderd? (Hij is gemanipuleerd en gebrainwasht door de familie, door de Hitlerjugend en door de ideologie van de nazi's.)
- Is Karel schuldig?
- Waarom komt Karel naar de begrafenis van Benjamin? Heeft hij spijt? “Het is mijn manier om fouten uit het verleden recht te zetten.” (p. 448)
- Had Benjamin hem vergeven?
- Welke type kampbewoners worden beschreven in het boek? (de behulpzame, elkaar helpende gevangenen, de rebellen van het groeiende verzet, de handelaars op de zwarte markt, de rijke ruiljoden, de dieven, de egoïsten, de verklikkers)
- Waren alle gevangenen deugdzaam en oprecht?
- Was het in het kamp mogelijk om de menselijkheid te behouden?
- Hadden de slachtoffers een keuze als het over leven of dood ging?
- Gelden er andere regels en wetten in oorlogstijd? Discussieer hierover met de juryleden.
- Beschrijf de hiërarchie in het kamp. (kampcommandant, officiers, SS'ers, kapo's, blokoudsten) Verklaar volgende citaten: “Niet alle gevangenen waren gelijk voor de wet” (p.159) “In een oorlog worden mensen soms beesten” (p.38) Wat was de taak van het Sonderkommando?
- Waren alle SS'ers gewetenloos onmenselijk?
- Hoe probeerden de nazi's zich te redden toen hun verlies nabij was? (sporen wissen, getuigen vernietigen, omkoping voor vrijgeleide briefjes)
- Wat weten de juryleden over de processen na de oorlog?

Praat over de terugreis van Benjamin door de verwoeste Duitsland.

- Waren alle Duitsers nazi's?
- Wat is de betekenis van zijn ontmoeting met de Duitse boeren? (De Duitse burgers waren ook slachtoffers van de nazi's.)

2. VERWERKING

Tijdslijn

Teken op een groot stuk blad een tijdslijn van de Tweede Wereldoorlog (zie voorbeeld in bijlage). Verzamel de belangrijkste gebeurtenissen van de familie Jacoby en maak er een lijst van, of gebruik de lijst in bijlage. Vraag aan de juryleden om de persoonlijke geschiedenis van de familie Jacoby aan de tijdslijn van de Tweede Wereldoorlog te koppelen om een beter overzicht te krijgen en om de gebeurtenissen in een breder perspectief te kunnen plaatsen. Je kan je tijdslijn ook online maken met behulp van een online tool, zoals bijvoorbeeld Office timeline, Timeline JS of Free Timeline.

Dilemma's

Er komen verschillende standpunten in dit boek naar voor, en soms kan dat confronterend zijn. Het doet je nadenken over wat mensen elkaar kunnen aandoen, of hoe ze tot bepaalde standpunten komen. Leg onderstaande morele dilemma's voor aan de groep. Verdeel de juryleden in paren, deel de dilemma's uit en laat ze argumenteren voor of tegen deze stellingen.

- Opkomen voor de onderdrukten en risico's nemen voor je eigen leven of zwijgen en niets doen?
- Je verzetten of geen actie ondernemen en meelopen met de rest?
- Aanslagen plegen tegen de vijand ook als er vanwege de wraakacties burgerslachtoffers vallen?
- Mag je stelen om te kunnen overleven?
- De nazi's voerden alleen maar een bevel uit. (Befehl ist Befehl) Ze hadden geen andere keuze. Waar of niet waar?
- Wisten de Duitse burgers wat er in de concentratiekampen gebeurde? Waarom deden ze er dan niets tegen?
- Hebben de slachtoffers het recht om de misdadigers ter dood te veroordelen?
- Kan de dood van een dader het leed van de slachtoffers verlichten?

Poëzie

Jan Campert: Het lied der achttien dooden

De moedige leraar, meneer Vermeulen citeert (p.82) een fragment uit een gedicht van Jan Campert.

- Waarover gaat dit gedicht?

Jan Campert (1902-1943) was een Nederlandse journalist, dichter, schrijver en verzetsman. Hij is vooral bekend van het gedicht *Het lied der achttien dooden*, dat hij schreef naar aanleiding van de executie van vijftien verzetslieden op 13 maart 1941. Het gedicht werd vanaf 1943 illegaal verspreid. Lees dit gedicht (zie bijlage) met de groep en vergelijk het met het verhaal.

Primo Levi: Is dit een mens

Primo Levi (1919-1987) was een Italiaanse schrijver en was één van de weinige overlevenden van Auschwitz. Onmiddellijk na zijn terugkeer vanuit het concentratiekamp schreef hij het boek *Is dit een mens*, zijn getuigenis over de Jodenvervolgung. Deel de citaten in bijlage uit en vraag aan de juryleden om ze te vergelijken met *Oorlog in een koffer*.

- Kunnen de juryleden zinnen, scènes, gebeurtenissen, personages uit *Oorlog in een koffer* naast deze citaten leggen?

VERDER LEZEN

Jongen zonder naam / Bettie Elias (Davidsfonds /Infodok 2015)

De hemel van Heivisj / Benny Lindelauf Querido 2010)

De jongen in de gestreepte pyjama / John Boyne, Jenny De Jonge (Boekerij 2017)

Davidster / Jennifer Roy (De Vries-Brouwers 2009)

Jules : een verborgen jongen / Andre Boesberg (Lannoo 2011)

Hana's koffer : een waar verhaal / Karen Levine (De Vries-Brouwers 2004)

De kleuren van het getto / Aline Sax, Caryl Strzelecki (De Eenhoorn 2011)

Juryleden kunnen online op de KJV-boeken reageren.

Ga naar www.kjv.be, klik op 'Welke boeken moet ik lezen' en dan op de groep en het boek in kwestie.